

Ростислав ГЕРАСИМОВ,
головний спеціаліст відділу Вищої ради юстиції,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АРЕШТУ МАЙНА ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

З огляду на історію державного будівництва України набрання чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України 2012 р. є справжньою перемогою, якою можуть пишатися його подвижники. Сам Кодекс є цінним надбанням громадськості України. Його текст можна поліпшувати, але ще важливіше – не втратити його позитивні надбання, ефективніше реалізувати їх на практиці.

Тим важливіші дослідження положень нового КПК у дії, пошуки вирішення питань і проблем, що виникають і виникатимуть під час його застосування.

1. Заходи забезпечення кримінального провадження на захисті майнових прав.

Відповідно до завдань кримінального провадження, першим з яких визначений захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, розділом II чинного КПК запроваджено інститут заходів забезпечення кримінального провадження. Традиційно найбільша кількість злочинів, що вчиняються в Україні, спрямовані проти власності. Протиправно заволодівши майном, суб'єкти злочинів і пов'язані з ними особи, як правило, якнайшвидше розпоряджаються ним у такий спосіб, аби унеможливити його повернення потерпілим. Відповідно, у кримінальному провадженні постає протилежне завдання – забезпечити умови для наступного повернення коштів, речей, майнових прав і благ потерпілим, якими можуть бути як окремі особи, так і широке коло осіб, суспільство в цілому. Поряд із окремими слідчими/розшуковими діями (обшуком і оглядом за ст.ст. 233–237 КПК)

провідними інструментами реалізації органами досудового розслідування вказаного завдання мають слугувати відповідні заходи забезпечення кримінального провадження.

За чинним КПК України це насамперед – тимчасове вилучення майна (глава 16), арешт майна (глава 17), а також тимчасовий доступ до речей і документів із здійсненням виїмки (глава 15). Загальна схема застосування таких заходів, прописана у КПК, виглядає переконливо: під час затримання підозрюваних предмети, так чи інакше пов'язані з кримінальним правопорушенням, вилучаються у них у порядку тимчасового вилучення майна, після чого слідчим суддею вирішується питання про їх арешт, або арешт накладається слідчим суддею чи судом незалежно від факту затримання, або відбувається виїмка речей чи документів у порядку тимчасового доступу до них, у разі її нездійснення – обшук, причому кожна з цих дій – за рішенням слідчого судді або суду.

2. Певні складнощі у тлумаченні й застосуванні на практиці.

Проблеми криються в деталях: численних вимогах, винятково за додержання яких суддівська влада приймає рішення про вилучення, арешт або виїмку речей чи документів. Їх необхідність задля гарантування прав підозрюваних і третіх осіб – беззаперечна¹. Водночас спосіб викладу цих застережень не завжди сприяє однаковому застосуванню судами, а окремі застереження за наслідками їх практичного застосування спонукають до запитань щодо логіки їх формулювання в рамках концепції чинного КПК.

Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 167 КПК тимчасове вилучення речей, документів, грошей дозволяється лише в одному з п'яти випадків: або якщо вони підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; або якщо вони зберегли на собі сліди кримінального правопорушення; або якщо вони надані особі з метою матеріального забезпечення вчинення кримінального правопорушення чи як винагорода за це; або якщо вони є предметом кримінального правопорушення: чи то пов'язаного їх незаконним обігом, чи то на вчинення яких правопорушень було спрямоване; або якщо вони набуті в результаті кримінального правопорушення безпосередньо чи згодом як доходи від правопорушення.

Як щодо речей, грошей і документів, що вилучаються безпосередньо у підозрюваного при затриманні, ці критерії не викликають зауважень. Проте чинний КПК поширює їх дію і на інший захід забезпечення – арешт майна. Частина 2 ст. 170 КПК обмежує коло речей, грошей і документів, що можуть бути арештовані під час усього кримінального провадження, тим самим переліком без жодних модифікацій із єдиним винятком – якщо предмет арешту вже присуджений рішенням суду, що набрало законної сили, про задоволення цивільного позову. Більш того, ч. 1 і ч. 3 ст. 170 КПК додатково обмежують обсяг майна, що може бути арештоване, власністю підозрюваного, обвинуваченого та осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за їх дії.

¹ Див.: Рекомендації Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми застосування Кримінального процесуального кодексу України: до річниці набуття чинності» (29 листопада 2013 р., м. Харків). – С. 8, 9.

На практиці такий механізм забезпечення кримінального провадження спрацьовує не для всіх категорій майнових злочинів.

Він має спрацювати у разі затримання «на гарячому» вуличного розбійника: зброя, якою той погрожував потерпілому, визнається знаряддям злочину, викрадені кошти потерпілого – такими, на які спрямоване кримінальне правопорушення. Хоча й у такому випадку, розглядаючи клопотання про арешт коштів (без якого усе тимчасово вилучене повертається «особі, у якої було вилучено», тобто підозрюваному, на наступний робочий день в силу вимог ч. 5 ст. 171 КПК), слідчий суддя має правові підстави заперечити: викрадені у потерпілого кошти, хоча й вилучені у підозрюваного (обвинуваченого) при затриманні, не є ані його власністю, ані власністю осіб, що в силу закону несуть цивільну відповідальність за його дії. Відтак, за буквою ч. 5 ст. 171 КПК слідчий суддя має ... повернути викрадене підозрюваному. Сумнівно, що підозрювані/обвинувачені дбайливо берегли б майно потерпілих, аби сумлінно повернути його після набуття сили обвинувальним вироком і рішенням про задоволення цивільного позову. Маємо подякувати судовій практиці, що на сьогодні цим шляхом вона не пішла.

Дійсні ж проблеми у застосуванні механізму забезпечення кримінального провадження починаються під час розслідування шахрайства в особливо великих розмірах у кредитно-фінансовій сфері (передбаченого ч. 4 ст. 190 Кримінального кодексу (КК) України), ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових внесків в особливо великих розмірах (передбаченого ч. 4 ст. 212, і ч. 3 ст. 212-1 КК України).

Причина у тому, що законодавець у регулятивній конструкції ч. 2 ст. 167 КПК надав визначального значення поняттям, що не мають чіткого визначення у законодавстві і попри удавану їх очевидність залишаються недоопрацьованими і дискусійними у вітчизняній доктрині права. Цим поставлено завдання, певного роду виклик судочинству, його методичному забезпеченню і доктрині права. Допоки її не вирішено – будуть розбіжності у судовій практиці.

Для прикладу: в Україні поширена практика розкрадання окремими власниками і керівниками банків коштів вкладників власних банків шляхом надання самим собі багатомільйонних кредитів без наміру їх повернення з наступним незаконним розпорядженням вкраденими коштами для інших цілей, аніж вказані у кредитних договорах. Як правило, боржниками і поручителями за такими договорами виступають не самі злочинці чи їх родичі і навіть не фіктивні фірми, як колись, а працюючі підприємства і установи, оформлені у власність і під керівництво формально не пов'язаних із злочинцями, але матеріально і службово повністю залежних від них осіб. Аби максимально ускладнити завдання кримінального провадження, викрадені кошти багаторазово перераховуються і переобліковуються всередині мережі таких підприємств, після чого або оприбутковуються злочинцями у готівковій формі, або інвестуються в активи останнього у ланцюжку підприємства із приховуванням злочинного джерела походження, потрапляючи під прикриття легітимних інтересів законослухняних трудових колективів і

профспілок. Відстеження і доказування таких об'єктів потребує неабияких зусиль органів досудового розслідування. Там, де це все ж вдається і відповідне клопотання про арешт ліквідних активів, задіяних у злочинних схемах підприємств, доправляється до слідчого судді, на заваді стає ... положення ч. 2 ст. 170 чинного КПК, що визначає обов'язковість для вирішення питання про арешт майна додержання критеріїв ч. 2 ст. 167 для тимчасового вилучення майна (перелічених вище).

Складається наступна ситуація: доведено, що підприємство було придбане і використане підозрюваним, аби шахрайським шляхом отримати на нього кредит, але на час судового розгляду кредитні кошти з підприємства «виведено», від чого доходів підприємство не отримало, водночас має власні ліквідні активи (серед іншого – вироблені товари, виручку від продажу товарів чи послуг, придбані матеріали тощо), про арешт яких заявлено клопотання. Але ці активи не набуті в результаті правопорушення, не є доходом від нього, не є предметом незаконного обігу; зняттям, іншим засобом вчинення злочину чи активами, наданими особі з метою сприяти кримінальному правопорушенню, наша доктрина кримінального права їх не визнає, спонукаючи до цього і судову практику.

Аналогічні проблеми виникають під час досудового розслідування ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових соціальних внесків тощо.

У ситуації, що склалася, апеляційні суди за подібних і навіть аналогічних обставин справи на свій розсуд то вбачають, то не вбачають підстав для арешту майна.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ч. 4 ст. 424 чинного КПК позбавлено можливості уточнити питання правозастосування як касаційну інстанцію по конкретних справах цієї категорії, оскільки визначено, що рішення суду апеляційної інстанції є остаточними.

Виникає практична проблема. З одного боку, створюються сприятливі умови для злочинців, щоб привласнити як не повністю, то частково кредитні або приховані від оподаткування кошти. А це – сотні мільйонів гривень щороку, що викрадаються у такий спосіб з Державного бюджету, у власників банківських депозитів та їх бенефіціарів, серед яких Пенсійний та інші соціальні фонди, відповідно – у тисяч пенсіонерів, інвалідів, безробітних, бюджетних працівників тощо. З іншого боку, створюється стимул для злочинців активізувати вплив, зокрема і протизаконний, на суддів, домагаючись відмов у задоволенні обґрунтованих клопотань про арешт речей, коштів і документів, адже об'єктивно створюється враження законності таких відмов. Усе це заважає реалізувати визначені КПК завдання кримінального провадження на цій конкретній ділянці. Рано чи пізно доведеться визначати і усувати причину проблеми.

3. Вирішення: методичні роз'яснення або законодавчі зміни?

Можливо одне з двох. Або вказані положення ст.ст. 167 і 170 чинного КПК надто часто неправильно застосовуються у судовій практиці, і судова система має внести ясність у це питання, задіявши важелі ч. 1 ст. 32 і ч. 2 ст. 36

Закону України від 7 липня 2010 р. «Про судоустрій і статус суддів». Або зазначені положення ст.ст. 167 і 170 чинного КПК недостатньо вдало сформульовані – тоді постане необхідність внесення законодавчих змін і доповнень до чинного КПК.

З міркувань необхідної законодавчої стабільності спершу потрібно, щоб цим питанням зайнявся Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, скориставшись повноваженнями з вивчення, узагальнення судової практики і надання спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства щодо вирішення справ своєї судової юрисдикції.

Адже насправді формулювання положень ч. 2 ст. 167 КПК залишає простір для вирішення проблеми шляхом узгодження конструктивного орієнтиру для застосування цих положень у судовій практиці.

4. Правова доктрина відстає від розвитку суспільства і потреб судової практики.

Так, на практиці організатором зазначених вище злочинів придбаваються юридичні особи з метою отримання на них кредитів і перерахування прихованих від оподаткування коштів; підшуковуються фіктивні власники і директори, вчиняються з ними домовленості або забезпечується фінансовий і фізичний контроль, після чого усі юридично значущі дії і акти юридичної особи, що становлять об'єктивну сторону злочинів, хоча і визначаються волею організатора злочину, але вчиняються такими фіктивними власниками і директорами; документи, що оформлюють такі дії, містять їх підписи і відбитки печатки юридичної особи. Саме з цією метою юридична особа як така з усіма її активами і документацією придбавається організатором злочину, передається організатором злочину у власність і під керування таких фіктивних власника і керівника, а також шляхом внесення коштів, активів, змін до реєстраційних, статутних документів підлаштовується під кредитні вимоги банку для отримання максимально великих сум кредитних коштів і їх наступного швидкого анонімного виведення з метою викрадення, тобто пристосовується для наступного вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно активи «підставної» юридичної особи-боржника чи поручителя можуть вважатися такими, що надані фіктивним власникові і керівникові з метою матеріального забезпечення кримінального правопорушення, а також певною мірою як винагорода за його вчинення (тобто такими, що відповідають критерієві пункту 2 ч. 2 ст. 167 чинного КПК).

З іншого боку, саме з використанням такої «підставної» юридичної особи в її цілісній повноті з державною і податковою реєстрацією, юридичною адресою, місцем розташування, активами, пасивами, штатом працівників, господарською діяльністю із ліцензіями, сертифікатами та іншими дозволами на неї, бухгалтерським і податковим обліком, гудвілом – відбувається вирішальний вплив на потерпілого (зокрема, банківську установу у випадку, передбаченому ч. 4 ст. 190 КК України), що має наслідком і без чого було б неможливим викрадення коштів потерпілого, тобто центральний елемент об'єктивної сторони злочину. Адже детальне врегулювання діяльності бан-

ків з надання кредитів законами України, постановами Національного банку України, внутрішніми регулятивними актами поряд із здійснюваним зовнішнім контролем технічно унеможливує надання банківського кредиту виробничому чи торговельному підприємству без надання і перевірки усієї документації щодо їх реєстрації, ліцензування, дійсної господарської діяльності та її результатів, фінансового стану і власне усього, що у сукупності складає таку юридичну особу, з наступною фізичною і документальною перевіркою відповідності.

Тобто фактично організатор злочину впливає повністю підконтрольною йому юридичною особою в цілому на потерпілого від злочину, банк, в результаті чого отримує у розпорядження кредитні кошти; після чого, знову ж реалізуючи свій злочинний намір і використовуючи повністю підконтрольну йому юридичну особу в цілому, ці кошти викрадає. Таким чином, «підставна» юридична особа разом з усім належним їй майном у вигляді речей, документів, грошей виступає як головний необхідний засіб розкрадання, коли кредитні кошти у особливо великих розмірах вдається отримати і викрасти винятково за допомогою такої «підставної» юридичної особи. Фіктивний власник такої юридичної особи до того ж є не сторонньою особою, а причетний у тій чи іншій формі до вчинення злочину¹.

Постає логічне запитання: чому тоді така «підставна» юридична особа разом з усім належним їй майном у вигляді речей, документів, грошей тощо не може бути визнана (залежно від обставин) підшуканою, пристосованою та/або використаною саме як знаряддя вчинення злочину? Тобто такою, що відповідає критерієві пункту 1 ч. 2 ст. 167 чинного КПК?

Традиційна юридична наука у нашій частині Європи послідовно заперечує можливість визнавати знаряддям чи засобом злочину юридичну особу разом з усім належним їй майном у вигляді речей, документів, грошей тощо². Важко не помітити, що «аксіоматичність» цього постулату ґрунтується на результатах, набутих юридичною наукою радянської доби середини ХХ століття. Не погоджуюся з думкою, що відтоді суспільний лад і економічні відносини на території нашої частини Європи нібито не зазнали таких змін, що виправдовували б перегляд такого постулату. Навпаки, сучасні умови господарської діяльності і справляння податків та зборів заслуговують на певне урахування, зокрема і у доктрині кримінального права. Знаковим є, що достатньо переконливих аргументів, які «переважували» б наведені вище доводи на користь визнання юридичної особи знаряддям/засобом злочинів спеціальної категорії за сучасних умов, не наводиться. Можливо, таких аргументів об'єктивно бракує? Посилання на класиків науки кримінального пра-

¹ Див.: Узагальнення практики застосування судами конфіскації майна від 19 вересня 2000 р. (§2, §3) // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 3. – С. 13.

² Див. Борзенков Г.Н. Ответственность за мошенничество. – М, 1971. – С. 65; Гуров В.И. Орудия и средства совершения преступления в советском уголовном праве: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1983. – С. 8; Малинин В.Б., Парфенов А.Ф., Объективная сторона преступления. – СПб, 2004. – С. 236.

ва на кшталт професора С. Таганцева спонукають до контраргументу: маючи доволі прогресивні погляди на визначення зняття злочину як для рубежу XIX і XX століть, невідомо, чи схвалив би він відмову від модернізації значущих наукових понять на початку XXI століття.

На сьогодні ж визнання юридичної особи зняттям вчинення окремих категорій злочинів виходить за рамки пропозицій молодих вчених-правознавців¹. Воно, наприклад, сприймається як необхідність прокурорами управління із забезпечення участі прокурорів у судовому розгляді кримінальних справ Генеральної прокуратури Російської Федерації, що поклали таке визнання в основу обвинувального висновку у резонансній справі про шахрайство і ухилення від сплати податків та зборів в особливо великих розмірах (що спричинило шкоду, еквівалентну 10 млрд грн.)², а услід за ними Міщанським районним судом м. Москви, Московським міським судом і Європейським судом з прав людини, що затвердили таке тлумачення відповідно обвинувальним вироком³, рішенням, внаслідок якого обвинувальний вирок набув сили⁴, і рішенням, яким, серед іншого, встановлено відсутність порушення ст. 18 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Російською Федерацією при тлумаченні власного кримінального законодавства⁵.

Вважаю неправильно безапеляційно відкидати, ігнорувати такий зарубіжний і європейський досвід правозастосування. Натомість вважаю, що цей досвід разом із тематичним досвідом органів державного обвинувачення і досудового слідства України щодо ст.ст. 190, 212 і 212-1 КК України заслуговує на більш прискіпливе вивчення із наступним переглядом доктринального стереотипу у конкретному випадку визнання можливості підшукування, пристосування і використання юридичної особи саме як зняття злочинів певної категорії.

Навіть за дотримання доктринальних стереотипів у пригоді ефективному застосуванню стає гнучкість формулювання пункту 1 ч. 2 ст. 167 чинного КПК: йдеться не про засоби чи зняття злочину у вузькому сенсі слова, а саме про речі, документи і гроші, щодо яких є достатні підстави вважати, що

¹ Див.: Курицына Е.И. Юридическое лицо как орудие преступления // Российская юстиция. – 2001. – № 2. – С. 42–44; Шолохов С.В. Коммерческая организация как орудие преступления // Следователь. – 2003. – № 6. – С. 13–14; Прудовская Н.Д. Юридическое лицо как орудие совершения преступления // Тезисы докладов XII региональной конференции молодых исследователей Волгоградской области. – Вып. 2: Право и юриспруденция. – Волгоград, 2008. – С. 155–158.

² Див.: Государственное обвинение, предъявленное Генеральным прокурором Российской Федерации гражданину РФ П.Л. Лебедеву по ст.ст. 159, 160, 169, 165, 198, 199, 315 УК РФ.

³ Див.: Приговор Мещанского районного суда г. Москвы от 16.05.2005 г. по уголовному делу граждан РФ Ходорковского М.Б., Лебедева П.Л., Крайнова А.В., обвиняемых в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 159, 160, 165, 198, 199, 315, 327 УК РФ.

⁴ Див.: Решение Московского городского суда от 22.09.2005 г. по уголовному делу граждан РФ Ходорковского М.Б., Лебедева П.Л., Крайнова А.В., обвиняемых в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 159, 160, 165, 198, 199, 315, 327 УК РФ.

⁵ Див.: Judgment in the case of ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia (Application no. 14902/04) of 20 September 2011, rectified as of 17 January 2012, para. 663.

вони підшукані, виготовлені чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення. Тобто не знаряддя і засоби злочину, а підшукані, виготовлені чи використані як такі для вчинення злочину.

5. «М'яч на полі» судової влади – не привід поспішати із «подачею» законодавчій.

Викладене вище свідчить на користь того, щоб починати вирішувати проблему саме шляхом рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. До внесення законодавчих змін як більш радикального кроку слід приступати, якщо найвищі щаблі судової системи або самі це рекомендуватимуть, або не оприлюднять своєї позиції щодо вказаної проблеми у найближчому майбутньому.

До того ж часу складнощі у застосуванні судами ст. 170 КПК не мають бути приводом для радощів сторони захисту у кримінальному провадженні. Адже «природа не терпить порожнечі»: за збереження вищезазначених проблем задля забезпечення захисту прав потерпілих слідчі і прокурори (там, де дозволяє природа майна) будуть змушені все частіше йти шляхом ч. 1 ст. 159, ст.ст. 166, 234, 236 КПК, а суди – ч. 7 ст. 163 КПК, вилучаючи майно за процедурою виїмки в рамках тимчасового доступу до речей і документів та обшуку. Ці статті охоплюють ширше коло об'єктів, а їх обмежувальні вимоги – менш суворі. Це відчують на собі не тільки підозрювані, а й не пов'язані з ними треті особи.

Вищевикладене ще раз засвідчує актуальність посилення і взаємного узгодження повноважень Верховного Суду України і вищих спеціалізованих судів щодо забезпечення єдності судової практики, на що наразі спрямований прогресивний законопроект¹. Особливо у відповідальні часи запровадження кардинальних законодавчих змін на кшталт нового КПК України 2012 р., законодавчі ініціативи у цьому напрямі заслуговують на увагу суддівської спільноти і потребують її підтримки.

ГЕРАСИМОВ Р. Деякі питання застосування арешту майна за новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

У статті викладаються результати дослідження низки положень кримінального процесуального законодавства щодо вирішення судами клопотань про арешт майна і пов'язаних з ними елементів правової доктрини з огляду на правозастосовну діяльність судів у кримінальному судочинстві. Зроблено висновки про необхідність узагальнення судової практики і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства Вищим спе-

¹ Див. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного Суду України» (реєстр. № 3356 від 04.10.2013) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=48555

ціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ як передумову вирішення питання щодо можливості внесення змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: арешт майна, кримінальний процес, знаряддя злочину, засоби злочину, шахрайство, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

ГЕРАСИМОВ Р. Некоторые вопросы применения ареста имущества согласно новому Уголовному процессуальному кодексу Украины.

В статті изложены результаты исследования ряда положений уголовного процессуального законодательства в отношении принятия судами решений по ходатайствам об аресте имущества и связанных с этим элементов правовой доктрины с учетом правоприменительной деятельности судов в уголовном судопроизводстве. Сделаны выводы о необходимости обобщения судебной практики и дачи рекомендательных разъяснений по вопросам применения законодательства Высшим специализированным судом Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел как необходимое условие решения вопроса о возможности внесения изменений в действующий Уголовный процессуальный кодекс Украины.

Ключевые слова: арест имущества, уголовный процесс, орудие преступления, средства преступления, мошенничество, Высший специализированный суд Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

GERASYMOV R. Certain aspects of use of seizure of property under the new Criminal Procedural Code of Ukraine.

The article presents the results of analysis of certain norms of criminal procedure in respect of decisionmaking by courts on motions to seize property and related elements of the legal doctrine, in view of enforcement practice by courts in criminal proceedings. The following conclusion is made: it is necessary that the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases summarize judicial practice by inferior courts, and issue clarifying statements as to the enforcement of laws. That being a prerequisite for any future decision on the possibility of amending the existing Criminal Procedural Code of Ukraine.

Key words: seizure of property, criminal procedure, criminal instrument, means of crime, fraud, the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Національної школи суддів України (протокол № 7 від 24.12.2013 року)

Підписано до друку: 24.12.2013. Формат: 70x100 1/16. Папір офсетний
Друк офсетний. Зам. № 430

Віддруковано з оригінал-макета видавництва «Істина»
(свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 521 від 05.07.2001)